

ETIKK

Lillian Lillemoen om trusler, vold og trakassering

Lillian Lillemoen, medlem av Rådet for sykepleieetikkk, forsker ved Universitetet i Oslo og Høgskolen i Østfold

«Kan du vaske meg nedentil?»

Voldshendelser mot helsepersonell blir i stor grad overlatt til den enkelte å håndtere og har en tendens til å privatiseres.

Jeg er til stede sammen med Hannah, en ung sykepleierstudent i hennes praksisperiode i hjemmesykepleien. På listen sin har hun et eldre ektepar som hun kvier seg for å gå til. Hun har ingen god relasjonen til dem. Også denne formiddagen vurderer hun besøket som belastende.

Hun klarer ikke å sette grense for mannen. Mannen, som har vedtak på at han skal ha hjelp til å vaske ryggen, «forlanger» at Hannah også vasker ham nedentil. Hannah har forsøkt å si noe om dette til veilederen sin uten at det har ført til noen forandring, for veilederen har aldri opplevd at han forlanger å bli vasket nedentil. Men når Hannah kommer, så står han der splitter naken og synes det er helt okey. Overfor henne nekter han å vaske seg selv, og sier bare at «Dette her må du lære deg, vet du».

heller nedtonet med kommentarer som «Dette skal du ikke bry deg om, hun er slik», opplever Hannah det som en belastning. I ettertid gjør hun alt det kvinnen ber om for ikke å risikere nye klager. Så, selv når kvinnens ektefelle, i strid med det som er innholdet i vedtaket om hjelp, «forlanger» å bli vasket nedentil, gjør studenten det hun blir bedt om. Hun stålsetter seg, stram i ansiktet og knapp i ord, utfører hun tjenesten.

Når studenten ser tilbake på hendelsen er det med sterkt ubehag. I stedet for å sette grenser lar hun seg «tvinge» til handlinger hun opplever som krenkende overfor seg selv og som går ut over grensene for profesjonsutøvelse. Hva kan forklare denne studentens manglende håndtering av situasjonen? På den ene siden kunne man anta at alvoret og ubehaget ved å bli klaget på blir redusert når det hele bare viftes bort av

et forskningsprosjekt om helsepersonellens erfaringer med bruk av tvang i sykehjem avdekket det hvor vanskelig det er for de profesjonelle å snakke om voldsepisoder som rammer dem selv (1). I likhet med historien med Hannah blir voldshendelser i stor grad overlatt til den enkelte å forstå og håndtere; voldsepisoder har en tendens til å privatiseres.

Etikkarbeid hjelper

Helsepersonellens arbeidshverdag er komplekse og etisk utfordrende. Min erfaring er at det er en utvikling i retning av at etiske problemstillinger oftere løftes opp til overflaten, snakkes om og drøftes. Dette skjer både innenfor pleiefellesskapet og ved hjelp av eksterne ressurser som etiske råd og kliniske etikk-komiteer. Ikke minst har den nasjonale satsingen på systematisk etikkarbeid i kommunehelsetjenesten, initiert av sentrale myndigheter, bidratt i positiv retning. Det er en positiv utvikling hva gjelder oppmerksomhet på etiske utfordringer og på behovet for utvikling av etikkkompetanse, selv om dette på langt nær preger alle praksisarenaer. Fortsatt kreves det målrettet og systematisk arbeid slik at etisk refleksjon blir en naturlig del av pleiepraksisen.

Etisk refleksjon har vist seg å gi flere positive ringvirkninger. Ansatte opplever systematisk etikkarbeid som kompetansutviklende. De får en større oppmerksomhet på verdspørsmål som er en integrert del av arbeidshverdagen. Etiske utfordringer blir i mindre grad privatisert, og deltakerne styrker evnen til å håndtere vanskelige verdivalg. I kjølvannet av denne utviklingen

«Når Hannah kommer, står han der splitter naken og synes det er helt okey.»

Hannah liker verken situasjonen eller pasienten, og hun føler seg dårlig behandlet, nærmest krenket. Egentlig har hun et vanskelig forhold til kona også, som har klaget på Hannah til hjemmesykepleiens kontor. Hannah syntes hun var faglig ansvarlig da hun forklarte den eldre kvinnen at hun hadde brukt medisiner for lenge i forhold til det som er tilrådelig. Kona skulle ha seg frabedt at en ung student brydde seg med hennes medisiner. Hun ringte kontoret og klaget på studenten. Selv om kvinnens klage ikke ble lagt vekt på av de ansatte i hjemmesykepleien,

de andre ansatte der hun har sin praksis. Det er imidlertid det motsatte som skjer: Kanskje også på grunn av mangel på kritisk reflektert bevissthet om hendelsen gjør studenten alt for å unngå en ny klage og vet ikke om noen annen måte å unngå det på enn å gjøre det som pasienten «krever» av henne.

Overraskende, eller kanskje ikke?

Heller ikke blant erfarne sykepleiere snakkes det særlig mye om hendelser en har opplevd som krenkelser innenfor en faglig-etisk kontekst. I

beskriver ansatte hvordan de er blitt mer bevisste på egen maktposisjon og risikoen for at deres håndtering av situasjoner kan oppleves krenkende av pasienter og pårørende.

Ikke noe en snakker om

Men hvordan er det med oppmerksomheten rundt krenkelser som rammer i en motsatt retning, som i historien om Hannah, og for de erfarne pleierne som hadde blitt utsatt for vold? Er det legitimt å snakke om trusler, vold og trakassering, ofte av seksuell karakter, som profesjonelle utsettes for? Jeg vil anta at mange har erfaringer som tangerer både det Hannah og de erfarne pleierne erfarte. Til tross for at dette er hendelser som ikke er ukjente, er det mitt inntrykk at dette likevel er situasjoner en sjelden snakker om innenfor en faglig-etisk kontekst. Hvordan kan vi forstå det? Er taushet om slike hendelser å forstå som et stilltiende uttrykk for at «Såpass må en tåle som sykepleier – sånn er det bare»? «Det er noe vi alle fra tid til annen har opplevd – en må bare lære seg å håndtere det».

En annen forklaring på tausheten er opplevelsen av skam og skyld; kanskje forklares hendelser preget av vold og seksuell trakassering med egen uforstand, «Det var sikkert noe jeg gjorde som fikk pasienten til å slå ...». ■■■

REFERANSER

1. Hem MH, Gjerberg E, Pedersen R, Førde R. Pleie og omsorg i grenselandet mellom frivillighet og tvang. Sykepleien Forskning nr. 4, 2010;5
2. Lillemoen L. Det er bare sånn jeg er. En undersøkelse av sykepleiestudenters utvikling av moralsk opptreden. Avhandling for dr. polit-graden, Universitetet i Oslo. 2008.

